

Elena-Maria Schatz & Robertina Stoica, *Catalogul colectiv al incunabilelor din România*, [București], CIMEC-Institutul de Memorie Culturală, 2007, 590 p.

Semnalăm apariția, sub egida CIMEC-Institutul de Memorie Culturală, a acestei lucrări, care își propune, potrivit celor două autoare, “pe de o parte împlinirea menirii oricărui catalog colectiv [...], iar pe de altă parte, introducerea acestor inestimabile valori bibliofile, existente în colecțiile din România, în circuitul științific mondial, includerea lor în patrimoniul cultural al umanității” (p. 12). Dacă prima parte a acestui deziderat constituie, credem noi, un succes, pentru cea de a doua nu ne rămâne decât să nutrim speranțe în sensul unei recunoașteri din partea forurilor mondiale competente a importanței acestui catalog și, totodată, luarea în considerare a numeroaselor incunabile aflate pe cuprinsul României.

Nu putem să nu remarcăm postura de tehnoredactor a însuși directorului CIMEC, Dan Matei, fapt care vine să sporească certitudinea că lucrarea de față dovedește seriozitate; totodată, amănuntul demonstrează că activitatea tehnoredacțională, adeseori desconsiderată pe nedrept, își are importanța sa.

Cataloge locale ale incunabilelor de pe teritoriul românesc au mai fost elaborate în decursul timpului¹, însă, față de acestea, catalogul elaborat în 2007 reprezintă o versiune nu numai îmbunătățită, ci și având un caracter general, ca o dovadă a strădaniei impresionante a autoarelor și a amplitudinii acestui proiect.

¹ Pentru a oferi doar câteva exemple: Constantin Karadja, *Lista incunabilelor de pe teritoriul României* [nepublicat]; *Biblioteca Batthyaneum din Alba Iulia*, București, 1957; Viorica Secărescu, *Din colecția de manuscrise și incunabile a bibliotecii Batthyaneum*, “Revista Muzeelor”, 2 (1965), 3, p. 250-254; Veturia Jugăreanu, *Catalogul colecției de incunabile*, Sibiu, 1969 (pentru Biblioteca Muzeului Bruckenthal din Sibiu); Livia Bacâr, *Catalogul incunabilelor*, București, 1970 (pentru Biblioteca Academiei Române); *Catalogul incunabilelor din biblioteca Teleki-Bolyai. Catalogus incunabulorum bibliothecae Teleki-Bolyai*, Târgu-Mureș, 1971; Pavel Binder, *Incunabilele păstrate în bibliotecile documentare din sud-estul Transilvaniei (exclusiv biblioteca Bruckenthal din Sibiu)*, “Studii și cercetări de bibliologie”, 12 (1972), p. 169-187; Ioan Kara, *Manuscrise și cărți rare. Catalog*, vol. I-II, Iași, 1972-1982 (pentru Biblioteca Municipală “Gheorghe Asachi” din Iași); Martin Bodinger, *Catalogul cărții rare și prețioase străine*, vol. I: *Incunabile și secolul XVI*, Iași, 1974 (pentru Biblioteca Centrală Universitară “M. Eminescu” din Iași); Ion Mărunțelu, Sorina Codreanu, Florica Carapcea, *Cartea străină veche (1472-1700) în Biblioteca “V. A. Urechia”*. *Catalog*, Galați, 1975; Cătălin Ionuțaș, *Colecția de incunabile a Bibliotecii Județene Arad*, “Ziridava”, 6 (1976), p. 473-482; Elena Mosora, Doina Hanga, *Catalogul incunabilelor*, Cluj, 1979 (pentru Biblioteca Centrală Universitară din Cluj); Elena-Maria Schatz, *Colecția de incunabile a Bibliotecii Centrale de Stat*, “Biblioteca și Cercetarea”, 3 (1979), p. 75-105; Hortensia Baica, *Cartea străină veche*, partea I: *Secolul XVI. Catalog*, Timișoara, 1994 (pentru Biblioteca Județeană Timiș); Elena-Maria Schatz, *Catalogul colecției de incunabile*, București, 1995 (pentru Biblioteca Națională a României); Paula Vasil-Marinescu, Marta Cordea, *Cartea veche străină în Biblioteca județeană Satu Mare sec. XV-XVI. Catalog*, Satu Mare, 1998; Elena-Maria Schatz și Gheorghe Buluță, *Carte străine secolele XV-XVIII: Catalog*, București, 2001 etc.

De altfel, bibliografia (p. 107-121) demonstrează că s-au avut în vedere o seamă de lucrări de referință, inclusiv din străinătate (Germania, Ungaria, Franța, Marea Britanie, Italia, Olanda, Polonia, Cehia, Slovacia, Elveția, Austria, Croația, Slovenia, Rusia, Lituania, Ucraina, Suedia, Portugalia, Statele Unite, Mexic), autoarele epuizând practic ceea ce literatura de specialitate pune la dispoziție.

Catalogul debutează cu un "Cuvânt înainte" (p. 1-48, la care se adaugă versiunea în limba engleză, p. 49-105), care prilejuiește Elenei-Maria Schatz oportunitatea de a aprofunda atât istoricul cercetării incunabilelor în Europa occidentală (p. 1-5), cât și în Europa (p. 6-12). Acestora li se adaugă un "Scurt [n. n. scurt, însă extrem de bogat în informații] istoric al colecțiilor de incunabile din România" (p. 13-48), care se constituie practic într-o trecere în revistă a colecțiilor utilizate cu prilejul catalogului de față, grupate pe orașe și pe instituții (biblioteci, cu precădere, dar și arhive, muzee, instituții ecleziastice, școli sau colecții particulare).

Catalogul propriu-zis (p. 126-384) grupează cele 1.706 de exemplare de incunabile după criteriul alfabetic al autorilor și titlurilor, acestea fiind apoi cotate în funcție de literă. Această cotare își dovedește utilitatea cu ocazia analizării indicilor elaborați de cele două autoare, indici care vizează: autori și titluri (p. 386-437), editori, comentatori, traducători, corectori (p. 438-455), locuri de tipărire (p. 456-471), tipografi și editori comerciali (p. 472-497?), colecțiile de proveniență (p. 530-535), la care se adaugă un index cronologic (p. 498-529). Din consultarea acestuia din urmă, rezultă că cel mai vechi incunabil din România, datat ante-1467, este un exemplar din *De sermonum proprietate* al lui Rabanus Maurus, aflat în prezent în administrarea Muzeului Brukenthal. De asemenea, analizând colecțiile din care provin, se constată o grupare mai consistentă pe raza următoarelor orașe: Alba Iulia, București, Sibiu, Cluj, Miercurea-Ciuc, Târgu-Mureș etc. Numeroase concordanțe bibliografice (p. 538-590) vin să întregască această panoplie de date. În ansamblu, structura catalogului dovedește faptul că acesta este alcătuit cu profesionalism, însă ceea ce este mai important este faptul că permite utilizatorului să "navigheze" prin noianul de incunabile aduse în discuție.

În ansamblu, autoarele au avut în vedere, pentru categoria "incunabile", acele lucrări elaborate ante-1500, așadar au reținut termenul de incunabil *stricto sensu*. Așteptăm un catalog care să includă și alte cărți rare, chiar dacă redactate după 1500, însă a căror valoare este, la rândul său, incontestabilă.

În ceea ce privește prezența în cadrul catalogului elaborat de Elena-Maria Schatz și Robertina Stoica a Arhivelor Naționale (mai concret, a bibliotecilor aflate în administrarea Arhivelor Naționale), aceasta se remarcă prin doar patru titluri: localizate la bibliotecile DJAN Alba (Quintus Horatius Flaccus, *Opera*, Veneția, 1492/1493, cota H-48 în catalogul de față și Johannes Tortellius, *De orthographia dictionum e Graecis tractarum* și Georgius Valla, *Tractatus de orthographia*, Veneția, 1495, cota T-72), DJAN Brașov (Johannes Gallensis, *Summa de regimine vitae humanae*, Veneția, 1496, cota J-72) și ANIC (Hartmann Schedel, *Liber chronicarum*, Augsburg, 1497, cota S-35).

Ceea ce constatăm este că volumul de față omite trei titluri de incunabile aflate în biblioteca Arhivelor Naționale de la București, pe care le-am depistat personal. Este vorba despre: *Eusebii Caesariensis Chronicon*, Veneția, Ratdolt, 1483, [Gerardus de Vliederveen], *Quattuor nouissima cum multis exemplis pulcherrimis ...*, Köln, Henricus

Quentell, 1492 și Pomponio Leto, *Romanae historiae compendium ab interitu Gordianu iunioris usque ad Iustinum III și Pomponii Vita. M. Antonius Sabellicus M. Antonio Mauroceno equiti salutem*, Veneția, per Bernardinum Venetum, 1499.

Firește că, dacă este să stabilim vreo culpă pentru aceste absențe din *Catalogul colectiv al incunabilelor din România*, aceasta nu trebuie nicidecum atribuită autoarelor, ci caracterului mai degrabă închis al bibliotecii Arhivelor Naționale, manifestat până de curând. Teoretic, avem de a face cu o bibliotecă deschisă publicului, astfel încât orice cercetător care frecventează sala de studiu a Arhivelor Naționale să poată consulta catalogul publicațiilor. Însă lipsa unei popularizări a acestor cărți rare a făcut ca ele să rămână în depozitul bibliotecii, ascunse privirilor. Astfel se explică nu numai de ce Elena-Maria Schatz și Robertina Mareș nu au avut cunoștința de cele trei titluri de la Arhivele Naționale, ci și de ce respectivele incunabile nu au nici măcar cotă! Abia începând cu 2007, aceste trei incunabile, alături de alte cărți de valoare din secolele al XVI-lea-al XVIII-lea, au început să fie aduse la cunoștința publicului, în special cu ocazia expoziției *Carte străină veche în patrimoniul Arhivelor Naționale*, vernisată în octombrie 2008. Această explicație, a straniei rețineri față de popularizare a unor incunabile dintre cele mai valoroase, ne poate foarte bine pune în situația de a presupune și totodată de a spera că asemenea lucrări de mare preț se mai pot identifica în depozitele a diferite biblioteci ale direcțiilor județene.

Revenind la lucrarea în discuție, nu putem decât să opinăm că volumul constituie, fără doar și poate, rezultatul unei documentări asidue, presupunând consultarea, pe lângă literatura secundară, a numeroase cataloage de biblioteci. El reprezintă un instrument extrem de util, a cărui apariție o salutăm.

Șerban V. Marin

Dan Horia Mazilu, *Văduvele sau despre istorie la feminin*, Iași, Polirom, 2008, 545 p.

În unul din ultimele sale interviuri, regretatul Dan Horia Mazilu mărturisea că interesul său pentru istoria mentalităților – domeniu căruia i-a dedicat patru lucrări la editura Polirom¹ - a fost determinat de “instrumentalistica disciplinei”, de legăturile sale cu lumea românească veche și modelul istoriografic francez². Având în minte acest model și recurgând la o “recitare” a vechilor surse pe care le cunoștea îndeaproape, datorită profesiei sale de filolog (cronici, cărți de învățătură, legiuiri etc.), a dorit să reclădească acele conuri de umbră ale istoriei, rămase prea puțin vizitate. După ce a discutat viața de curte, imaginea domnitorului în spațiul public și privat, iar mai apoi

¹ Dan Horia Mazilu, *Noi despre ceilalți. Fals tratat de imagologie*, Iași, 1999; *O istorie a blestemului*, Iași, 2001; *Voievodul dincolo de sala tronului*, Iași, 2003; *Lege și fărădelege în lumea veche românească*, Iași, 2006.

² Idem, *Suntem un neam tânăr în relația noastră cu cartea*, “Observatorul militar”, XVII, 35 (967), 3-9 septembrie 2008, p. 10-11.